

PROCJENA STANJA U BOSNI I HERCEGOVINI U ISPUNJAVANJU POLITIČKIH KRITERIJUMA PRI
STICANJU STATUSA KANDIDATA ZA ULAZAK U EU

Prvi dio: Legitimitet i integritet izbora – neophodan korak ka evropskim vrijednostima

AUTORI/KE: TIJANA CVETIĆANIN, DARKO BRKAN, EDIS FOĆO

ISTRAŽIVAČ: EDIS FOĆO

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy

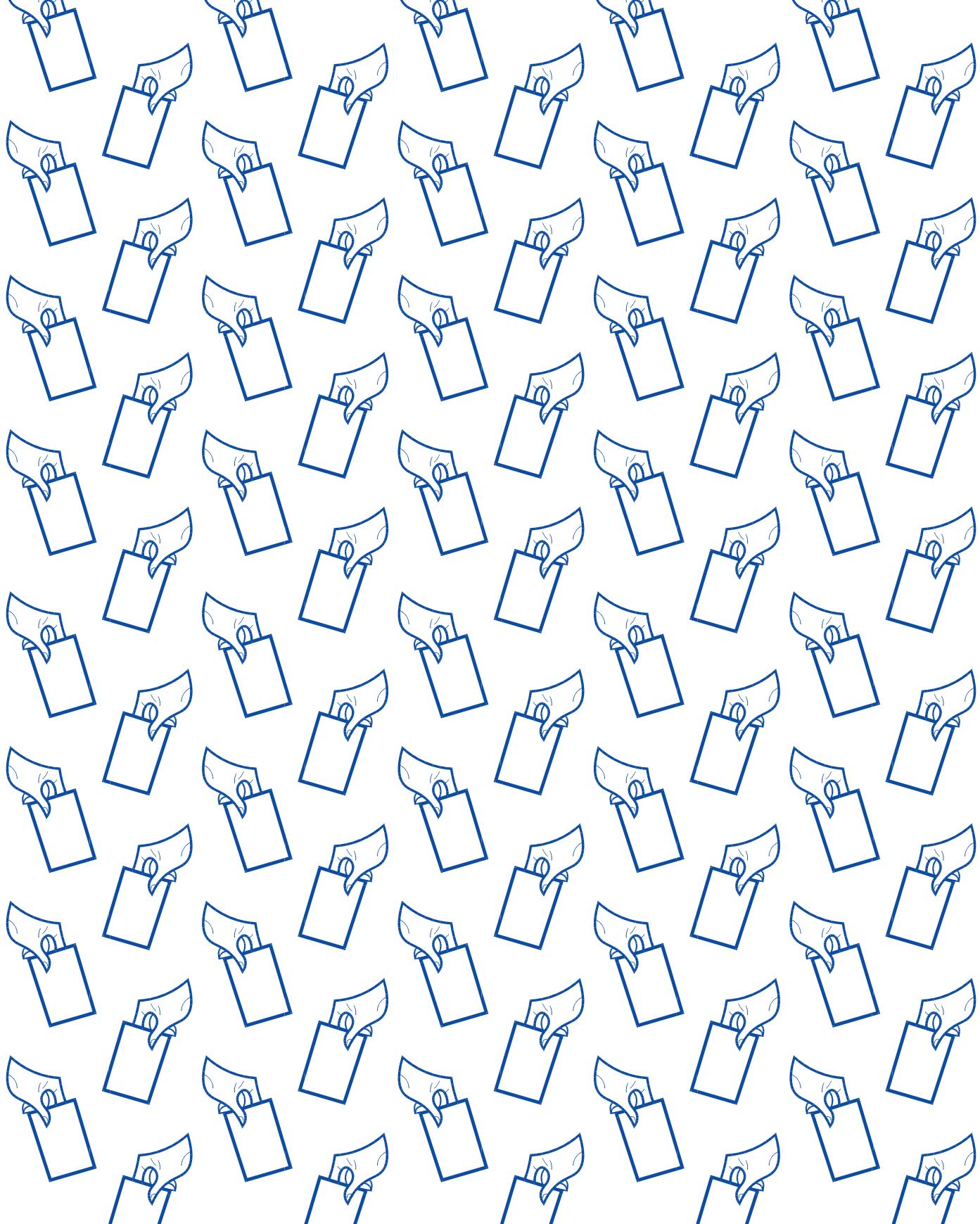
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Procjena stanja u Bosni i Hercegovini u
ispunjavanju političkih kriterijuma pri
sticanju statusa kandidata za ulazak u EU

Prvi dio: Legitimitet i integritet izbora – neophodan korak ka evropskim vrijednostima

Autori/ke: TIJANA CVJETIĆANIN, DARKO BRKAN, EDIS FOČO
Istraživač: EDIS FOČO

SARAJEVO, oktobar 2018.

Sadržaj

Legitimitet i integritet izbora – dva pitanja za hitno rješavanje.....	5
Reforma izbornog sistema u BiH koja nikako da se desi.....	9
Politizirana i podkapacitirana izborna administracija.....	13
Mrtvi na biračkim spiskovima, glasači/ce iz inostranstva na fiktivnim adresama.....	15
Pripadnici/e nekonstitutivnih naroda, male partije i nezavisni kandidati/kinje u lošem položaju.....	17
Slučajevi nekorektnog, pristrasnog i manipulativnog medijskog izvještavanja.....	19
Zloupotrebe javnih funkcija i netransparentno finansiranje kampanja.....	20
Zabrinjavajući broj nevažećih listića.....	25
Pritisici na glasače/ice i klijentelizam.....	29
Legitimitet izbora upitan sa više aspekata.....	31
Izvori i literatura.....	33
Metodologija.....	35
Udruženje građana „Zašto NE?“	37

Legitimitet i integritet izbora – dva pitanja za hitno rješavanje

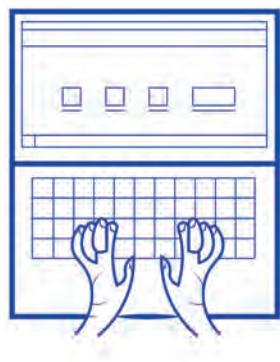
O problemima sa izbornim procesom i izbornom legislativom u Bosni i Hercegovini govori se duže od 15 godina i u bar četiri izborna ciklusa. O tome svjedoče i brojne nepravilnosti i pritužbe na izborni proces koje su pratile nedavno provedene Opšte izbore, u oktobru 2018. godine, za koje se može reći da predstavljaju kulminaciju već uočenih slabosti izbornog sistema, uz pojavu i novih problema koji su dodatno urušili povjerenje u izborni proces.

Reforma izbornog sistema i usvajanje međunarodnih izbornih standarda jednako su dugo prisutne teme u bosanskohercegovačkoj javnosti.

Međutim, političke elite u BiH se, osim nekolicine kozmetičkih promjena i promjena koje su još više učvrstile partitokratiju i smanjile nivo demokratije na izborima, uglavnom ne bave pomenutim promjenama, održavajući status quo.

Preporuke međunarodne zajednice se, tako, predstavljaju kao neprovodive zbog kompleksnog ustavnog sistema, pri čemu se ignorušu i one za čije provođenje ne postoje baš nikakve prepreke. Bosna i Hercegovina kao država u tranziciji još uvijek se bori sa usklađivanjem izbornog sistema sa vrijednostima Evropske Unije.

U protekle dvije decenije, svaki izborni ciklus praćen je nizom nepravilnosti koje se ponavljaju pred svake izbore, uključujući neazuriranost biračkih spiskova, pristrasne biračke odbore, te zastarjeli sistem glasanja koji omogućava manipuliranje voljom birača/ica.

Pored navedenih kontinuiranih problema, posljednji izborni ciklus dodatno je narušen pravnim vakuumom koji je nastao kada je Ustavni sud BiH stavio van snage određene članove Izbornog zakona, čime je dovedena u pitanje implementacija izbornih rezultata, to jest formiranje tijela zakonodavne i izvršne vlasti u BiH¹.

Bosna i Hercegovina ne bilježi dobre rezultate u provođenju preporuka međunarodnih organizacija i njihovog inkorporiranja u izborne zakonodavstvo. Ovo je dijelom rezultat i činjenice da je izborni pravo soft law i da se međunarodne organizacije i institucije, shodno svom mandatu, suzdržavaju od predlaganja konkretnih rješenja za pojedine države, već radije ukazuju na probleme koje treba riješiti, te ove preporuke u konačnici nisu obavezujuće za organe u Bosni i Hercegovini.

Još uvijek se čeka na implementaciju presuda Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu, kao i preporuka međunarodnih posmatračkih misija² koje bi umnogome unaprijedile cjelokupan demokratski sistem Bosni i Hercegovini³.

Glavni uzrok tome je nedostatak volje političkih elita da sprovedu u djelo reforme koje bi ojačale sistemske mehanizme, institucije i demokratske procese, a čime bi se direktno ugrozila pozicija gotovo neograničene moći koju trenutno uživaju.

Iz svega je jasno da Bosni i Hercegovini treba temeljita reforma izbornog sistema, kako u pogledu legislativnog okvira, tako i u pogledu prakse. Želeći da damo doprinos ubrzanju i intenziviranju ovih reformi, pripremili smo ocjenu ispunjenja političkog kriterijuma za članstvo u Evropskoj uniji (EU) koji se tiče fer i slobodnih izbora.

Evropska komisija (EK) ne tretira izbore u okviru nekog posebnog pregovaračkog poglavlja, već kroz ocjenu funkcionisanja demokratskih institucija kao jednog od političkih kriterijuma, i u tome se dominantno oslanja na nalaze misije OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights.

Dakle, ono što nudi ovo istraživanje je ocjena izbornog procesa u svojoj ukupnosti, kroz zaokruženu metodologiju utemeljenu na univerzalno prihvaćenim standardima demokratskih izbora. Još jedna specifičnost ovog projekta je da se po prvi put, po istoj metodologiji radi ocjena ispunjenosti ovog političkog kriterijuma u Bosni i Hercegovini, Makedoniji i Srbiji. Pored toga razgovarali smo i sa pet eksperata/kinja iz Bosne i Hercegovine, za koje smo smatrali da imaju najbolje reference u ovoj oblasti.

Dокумент koji je pred vama sadrži naša zapažanja i ocjene o kvalitetu i primjeni izbornog zakonodavstva po svim značajnim pitanjima.

¹ Apelacija Ustavnog Suda Bosne i Hercegovine Bože Ljubića, u vezi sa pojedinim odredbama izbornog zakona koje su stavljene van snage

² Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Zavični izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 2

³ Presuda „Sejdić i Finci protiv BiH“, presuda „Pilav protiv BiH“, presuda „Zornić protiv BiH“ i presuda „Šlaka protiv BiH“

U pogledu konkretnih preporuka za poboljšanje cjelokupnog demokratskog procesa i izbornog sistema u Bosni i Hercegovini, skrećemo pažnju na one koje su najznačajnije i kojima bi trebalo pristupiti što prije:

- Implementacija presuda Evropskog suda za ljudska prava (presude „*Sejdic i Finci protiv BiH*“⁴, presude „*Zornić protiv BiH*“⁵, presude „*Pilav protiv BiH*“⁶ i presude „*Šlaka protiv BiH*“⁷ koje su direktno vezane za diskrimintorne odredbe Ustava Bosne i Hercegovine i Izbornog zakona Bosne i Hercegovine);
- Izmjene Ustava BiH (omogućavanje aktivnog i pasivnog biračkog prava svim državljanima/kama Bosne i Hercegovine bez obzira na nacionalnost i entitetsku pripadnost);
- Izmjene Izbornog zakona BiH u cilju sprječavanja izbornih prevara, jačanja legitimite izbora, te unaprijeđenja izbornog sistema u Bosni i Hercegovini;
- Implementacija preporuka Venecijanske komisije u pogledu izbora članova/ica Domova naroda Parlamentarne Skupštine Bosne i Hercegovine i Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine;
- Implementacija preporuka OSCE/ODIHR o transparentnosti ukupnog procesa na izborni dan;

Osim već navedenih nedostataka, a kada uzmemos ukupnu situaciju oko izbora u Bosni i Hercegovini u obzir, postoji mnogo problema sa izbornim procesom koji su proizvod nedostatka kvalitetne primjene postojećih propisa, kao i zloupotrebe pojedinih odredbi.

Stoga je veoma bitno da se u okviru reforme izbornog sistema identificiraju i reformišu svi problemi koje su navedeni kao najveće prepreke u primjeni izbornog zakona da bi se omogućilo uskladištanje propisa sa propisima EU-a.

⁴ *Sejdic i Finci protiv BiH*, http://www.mhrr.gov.ba/ured_zastupnika/novosti/default.aspx?id=1008&clangTag=bs-BA

⁵ *Zornić protiv BiH*, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=4745&clangTag=bs-BA>

⁶ *Pilav protiv BiH*, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=6680&clangTag=bs-BA>

⁷ *Šlaka protiv BiH*, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/UredPDF/default.aspx?id=6715&clangTag=bs-BA>

Reforma izbornog sistema u BiH koja nikako da se desi

Izbori se u Bosni i Hercegovini održavaju svake dvije godine naizmjenično opći i lokalni respektivno, te tako mandat vlasti između izbora traje četiri godine. Ovakav sistem je uspostavljen Izbornim zakonom i Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini i na snazi je od 1996. godine⁸.

U praksi nema odstupanja od ovakvog rasporeda izbornih ciklusa, jer Ustav Bosne i Hercegovine ne poznaje institut vanrednih izbora, te na taj način nema odgovora na potencijalnu situaciju nefunkcionisanja vlasti koja je u slučaju BiH veoma česta. Izbori se u svakoj izbirnoj godini zakazuju u prvoj nedjelji mjeseca oktobra⁹.

Za organizaciju i provođenje izbora u BiH, relevantni su takođe i: Izborni zakon Republike Srpske, Izborni zakon Brčko Distrikta BiH, Zakon o direktnom izboru načelnika u FBiH, te drugi zakoni povezani sa izbornim procesom: Zakon o finansiranju političkih stranaka, Zakon o državljanstvu, Zakon o sukobu interesa u institucijama vlasti BiH, Zakon o prebivalištvu i boravištu državljana BiH, Zakon Brčko distrikta o izboru i promjeni entitetskog državljanstva, kao i svi propisi CIK-a.

Do sada se Izborni zakon BiH mijenjao 20 puta, no te izmjene su često vršene na način koji nije doprinio poboljšanju zakonodavnog okvira. Recimo, posljednja izmjena zakona se desila 2016. godine, te kao i izmjena prije toga koja se desila 2014. godine, nisu u skladu sa Kodeksom dobre prakse u izbornim pitanjima Venecijanske komisije, koji preporučuju da se zakon ne mijenja u izbirnoj godini.

Isto tako, trenutno najveći problem sa izbornim zakonodavstvom jeste da je Ustavni sud BiH, zbog izostanka promjena Izbornog zakona BiH nakon odluke Suda po apelaciji Bože Ljubića, stavio van snage članove zakona koji definiraju izbor delegata u Domu naroda Parlamenta FBiH, te je tako upitna mogućnost provedbe rezultata izbora provedenih u oktobru 2018. godine. Slično ovome, Ustavni sud BiH je 2010. godine poništilo odredbe za izbor vijećnika za Gradsko vijeće Mostara, te se zbog toga izbori u Mostaru nisu desili već u dva izbirna ciklusa.

⁸ Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Aneks 3, član 4. Redovitost održavanja demokratskih izbora u BiH.

⁹ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 1.14.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine daje prednost velikim partijama i njihovim kandidatima/kandidatkinjama, dok neparlamentarne stranke i nezavisni kandidati/kandidatkinje imaju lošiju poziciju u odnosu na njih, kako u pogledu finansiranja, tako i u pogledu obezbjeđivanja podrške za kandidaturu, te pristupa medijskom prostoru. Neravnopravnost u pogledu finansiranja ogleda se u tome da velike političke partije raspolažu većim budžetskim sredstvima budući da se sredstva raspoređuju prema broju mandata osvojenih na svim nivoima vlasti¹⁰.

Ovo u praksi ima za posljedicu da su ove partije u mnogo povoljnijem položaju u smislu mogućnosti reklamiranja, zakupa medijskog prostora i generalno plaćanja troškova vođenja kampanje, što im daje značajnu prednost u izbornom procesu. Dalje, male stranke koje ne prođu cenzus na izborima, moraju na sljedećim izborima iznova prikupljati potpise podrške za kandidaturu koji se predaju Centralnoj izbornoj komisiji, dok stranke koje učestvuju u vlasti to ne moraju raditi u izbornim jedinicama gdje su osvojile mandate¹¹.

Izborne jedinice u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu su jasno određene Izbornim zakonom BiH. Mandati se raspoređuju na sljedeći način: za Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH, 21 direktni mandat iz pet višečlanih izbornih jedinica sa teritorije Federacije Bosne i Hercegovine i 9 direktnih mandata iz tri višečlane izborne jedinice sa teritorije Republike Srpske. Osim toga, raspoređuje se i 7 kompenzacijskih mandata za teritorij cijele Federacije Bosne i Hercegovine, te 5 kompenzacijskih mandata za teritorij Republike Srpske¹².

Od 98 članova/ica Predstavničkog doma Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, koje neposredno biraju birači upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine, 73 se bira iz 12 višečlanih izbornih jedinica, a 25 su kompenzacijski mandati izabrani s teritorije Federacije Bosne i Hercegovine u cjelini.

Od 83 članova/ica Narodne skupštine Republike Srpske, koje neposredno biraju birači/ica upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Republike Srpske, 62 bira se iz 6 višečlanih izbornih jedinica, a 21 su kompenzacijski mandati izabrani sa teritorije Republike Srpske u cjelini.

¹⁰ *Zakon o finansiranju političkih partija BiH*, Član 7.

¹¹ *Izborni zakon Bosne i Hercegovine*, Član 4.5.

¹² *Izborni zakon Bosne i Hercegovine*, Član 9.2 i Član 9.

Kantonalne skupštine se biraju direktno po proporcionalnom principu, pri čemu svaki kanton predstavlja izbornu jedinicu za skupštinu kantona, a broj kantonalnih poslanika je određen ustavima kantona.

Jedan od problema koji se javljaju uslijed loše primjene izbornog zakonodavstva jeste da u nekim slučajevima izbori rezultiraju različitom vrijednošću glasa u pojedinim izbornim jedinicama. To je posebno vidljivo u izborima za Predstavnički dom Parlamenta FBiH gdje imamo značajne razlike u odnosu upisanih glasača/ica u izborni spisak i broja direktnih mandata iz respektivnih izbornih jedinica.

Recimo, za provedene Opšte izbore 2018. godine u BiH, u izornoj jedinici 412 imamo prosjek od 21.680 upisanih birača/ica po jednom direktnom mandatu iz te jedinice, dok je u izornoj jedinici 407 taj prosjek 37.823 birača/ica upisanih u birački spisak po jednom direktnom mandatu. Iako Izborni zakon BiH predviđa preispitivanje izbornih jedinica i broja mandata¹³, to se do sada nije desilo u proteklih nekoliko izbornih ciklusa.

U smislu mogućnosti pristupa glasanju i kandidiranju za izbore, BiH ispunjava sve kriterije u smislu godina, prebivališta i ostalih ograničenja u ostvarivanju ovih prava. U Ustavu BiH, međutim, postoji diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti, jer osobe koje se ne izjašnjavaju kao pripadnici/e jedne od tri konstitutivne etničke grupe, ne mogu da se kandiduju za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine.

Ista diskriminacija pogađa i sve one koji se izjašnjavaju kao Srbi, a imaju prebivalište u Federaciji BiH; ili se izjašnjavaju kao Hrvati ili Bošnjaci, a imaju prebivalište u Republici Srpskoj; kao i osobe koje se ne izjašnjavaju o etničkoj pripadnosti. Pristup kandidiranju na isti način je onemogućen i u slučaju popunjavanja Doma naroda Parlamentarne Skupštine BiH.

Evropski sud za ljudska prava je donio presude u slučajevima „Seđić i Finci protiv Bosne i Hercegovine“, „Zornić protiv Bosne i Hercegovine“, „Pilav protiv Bosne i Hercegovine“ i „Šlaku protiv Bosne i Hercegovine“, koje se tiču mogućnosti izbora za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine i Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH. Svim ovim presudama je uspostavljeno da je ugroženo osnovno ljudsko pravo iz Evropske konvencije o ljudskim pravima da svaki građanin može da bira i da bude biran.

Od 83 članova/ica Narodne skupštine Republike Srpske, koje neposredno biraju birači/ica upisani u Centralni birački spisak za glasanje za teritoriju Republike Srpske, 62 bira se iz 6 višečlanih izbornih jedinica, a 21 su kompenzacijski mandati izabrani sa teritorije Republike Srpske u cjelini.

Izborni zakon Bosne i Hercegovine propisuje dvostepeni žalbeni postupak. Centralna izborna komisija BiH je odgovorna za žalbe u prvom stepenu, dok je za drugi stepen odgovorno apelaciono odjeljenje Suda Bosne i Hercegovine¹⁴.

¹³ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 10.9

¹⁴ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 4.59 i Član 6.

Ovakav sistem ima svoje manjkavosti, a dodatno je evidentna i loša primjena zakonskog okvira. Evidentirane su brojne nekonzistentnosti u primjeni zakonskih rješenja, te kašnjenja u rješavanju slučajeva zbog stvaranja „uskih grla“ uslijed nemogućnosti rješavanja slučajeva na vrijeme. Također, u velikom broju slučajeva se prigovori rješavaju kasno za bilo kakve efekte na izborni proces, velika većina prigovora se odbija, a značajno je napomenuti da pristup instituciji prigovora imaju samo oni kandidati koji su oštećeni¹⁵.

Rokovi za formiranje vlasti nakon provedenih izbora ne postoje u izbornom zakonodavstvu, te to predstavlja veliki problem u implementaciji izbornih rezultata. Tako se nakon Opštih izbora 2010. godine na formiranje Vijeća ministara čekalo preko 15 mjeseci od datuma provođenja izbora.

Implementacija preporuka međunarodnih misija je veoma loša. Nakon posljednjeg izvještaja OSCE o posmatranju izbora u Bosni i Hercegovini, nije došlo ni do kakvih izmjena zakonskog okvira kojima bi se implementirale preporuke OSCE. Problem ovdje opet predstavljaju institucije vlasti i parlamentarni zastupnici koji ne mogu da naprave potrebne izmjena izbornog zakona.

Koalicija „Pod lupom“ je u svom izvještaju navela da najčešći problem što, i u slučajevima kada CIK usvoji preporuke, one ne prođu u Parlamentarnoj skupštini BiH, te je evidentno da CIK u velikom broju slučajeva nije sam u stanju da implementira preporuke i da zavisi od volje političkih partija¹⁶.

¹⁵ *Opšti izbori 2014., Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 18-19*

¹⁶ *Drugi Preliminarni izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018.), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, 2018, str. 27*

Politizirana i podkapacitirana izborna administracija

Za provedbu izbora u BiH je nadležna izborna administracija sastavljena od Centralne izborne komisije, 142 Općinske izborne komisije, te preko 5.000 biračkih odbora. Centralna izborna komisija je zadužena za nezavisnost izbornog procesa u Bosni i Hercegovini i provedbu Izbornog zakona. Centralna izborna komisija BiH sastoji se od sedam članova/ica: dva iz reda Hrvata, dva iz reda Bošnjaka, dva iz reda Srba i jedan iz reda ostalih, koji se biraju na period od sedam godina.

Centralna izborna komisija, kako je definirana zakonom, je nezavisno i nepristrasno tijelo koje nema i ne dozvoljava imenovanje članova/ica bilo kojih političkih subjekata¹⁷. To nije slučaj sa Općinskim izbornim komisijama, koje imenuju općinska vijeća, a posebno sa biračkim odborima, koje predlažu kandidati/kinje i partije koje se kandiduju na izborima, a mjesta se raspoređuju žrijebanjem.

Problem koji se javlja sa ovim sistemom izbora biračkih odbora, jeste da dolazi do trgovine mjestima u biračkim odborima, te to često dovodi do političke neravnoteže u biračkim odborima, a nečesto i do toga da je u pojedinim biračkim odborima zastupljena samo jedna partija¹⁸.

Veliki broj pritužbi političkih partija, kao i posmatrača izbora, identificiraju biračke odbore kao mesta najvećih manipulacija u izbornom procesu. Iako formalno nezavisna i nestranačka, i Centralna izborna komisija je izabrana od strane Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH na prijedlog Komisije za izbor i imenovanje, te se često spekulise političkim uticajem na CIK. To je posebno naglašeno u posljednjem sazivu zbog činjenice da su mnoge odluke donijete preglasavanjem, posebno za odluke koje su imale izražen politički karakter.

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine nema dovoljno kapaciteta i resursa da vodi izborni proces u Bosni i Hercegovini u svim aspektima svoje odgovornosti. Ovo se najviše odnosi na prijave koruptivnih radnji i kontrolu nad finansiranjem političkih partija u Bosni i Hercegovini.

¹⁷ *Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 2.5*

¹⁸ *Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 8-9*

Nadzor nad finansiranjem kampanja CIK obavlja preko Službe za reviziju, no zbog manjka kapaciteta rezultati revizije su dostupni tek dvije godine nakon izbora, što je prekasno za bilo kakav ozbiljan efekat revizije u smislu kontrole finansija¹⁹, a to, u kombinaciji sa neadekvatnim kaznama, čini cijeli sistem neefikasnim.

Trenutni kapaciteti koje CIK ima su vjerovatno adekvatni za implementaciju izbora u okviru dosadašnjih standarda, ali za bilo kakve veće promjene CIK trenutno nema kapacitete. Ovo se odnosi na potencijalno uvođenje elektronskog glasanja, efikasniji sistem odgovora na žalbe, bolju kontrolu u biračkim odborima, kao i bolju kontrolu finansiranja političkih partija.

Informacije o glasanju i izbornim procedurama objavljaju se na stranici Centralne izborne komisije, te se emituju u „izbornim vodičima“ na javnim emiterima²⁰. Iako postoje informativne kampanje u predizbornom periodu, one nisu dovoljne za adekvatnu i potpunu edukaciju birača/ica. Glasački listići su veoma složeni zbog kompleksnosti izbornog sistema, te se na svakim izborima bilježi veliki broj nevažećih glasačkih listića.

Iako se IT kapaciteti CIK-a stalno unapređuju, i dalje postoje problemi sa pravovremenom objavom rezultata izbora, te to otvara mogućnosti različitih sumnji u integritet procesa. Potrebno je i po nekoliko dana da se objave preliminarni rezultati izbora sa pojedinih biračkih mesta.

Centralna izborna komisija je uglavnom transparentna u pogledu svog rada. Svi godišnji i finansijski izvještaji se redovno objavljaju na stranici CIK, kao i finansijski izvještaji političkih stranaka i dnevni redovi sjednica CIK-a²¹.

Ono što je problematično, jeste da CIK u slučaju ad hoc sjednica i sjednica Kolegija ne poštuje u potpunosti princip otvorenosti za javnost, te da u slučaju OIK-a sve sjednice moraju biti zvanične, da bi se izbjeglo neformalno dogovaranje²².

¹⁹ Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 8

²⁰ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 16.9.

²¹ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 15.5.

²² Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 8

Mrtvi na biračkim spiskovima, glasači/ce iz inostranstva na fiktivnim adresama

Centralni birački spisak je trajni i jedinstven register osoba sa pravom glasa, to jest osoba koje su navršile 18 godina i državljeni/ke su Bosne i Hercegovine²³. Centralni birački spisak sačinjava se i vodi na osnovu podataka iz službenih evidencijskih prebivališta i boravišta državljanina/ki BiH, kao i svih drugih relevantnih javnih registara koji sadrže podatke o evidenciji državljanina/ki BiH²⁴.

Iako bi centralni birački spisak morao biti redovno ažuriran, to u praksi nije slučaj. Brisanje umrlih sa biračkog spiska ne vrši se redovno i adekvatno, te se u svakom izbornom ciklusu iznova pronađe veliki broj imena umrlih osoba na biračkim spiskovima.

Prema Preliminarnom izvještaju o posmatranju Opštih izbora 2018. godine Koalicije „Pod Lupom“, iako je do raspisivanja izbora izbrisano 5000 umrlih osoba sa spiska, na njemu se i dalje nalazi značajan broj umrlih osoba²⁵. To dovodi do opravdane sumnje da se radi o ustaljenom načinu manipulacije biračkim spiskovima, to jest glasovima na izborima²⁶.

Registracija birača u inostranstvu takođe predstavlja tlo za manipulacije i izborne prevare, što je bilo posebno izraženo u toku predizborne kampanje za Opšte izbore 2018. godine. Na ovim izborima je zabilježen značajan porast glasača/ica registrovanih za glasanje iz inostranstva, sa čak 30.000 više registrovanih u odnosu na izbore 2014. godine. Daljom analizom, utvrdili smo da se porast broja registrovanih glasača/ica iz inostranstva u značajnoj mjeri poklopio sa zabilježenim anomalijama u toku popisa 2013. godine u BiH, te da je značajan porast ovih prijava zabilježen u opština sa značajnim procentom stanovništva hrvatske nacionalnosti²⁷. Na posljednjim izborima zabilježen je i zabrinjavajuće veliki broj prijavljenih krađa identiteta pri registraciji birača/ica, sa preko 400 prijava ovakvih slučajeva koji su se uglavnom odnosili na glasanje iz inostranstva²⁸.

²³ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 3.2.

²⁴ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 3.1.

²⁵ Prvi preliminarni izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora 2018., Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, str. 10

²⁶ Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i izborne kampanje (za period 23.07.–01.10.2018.), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, str. 18

²⁷ Analiza: Izbori 2018 – postoji li veza između manipulacija popisom i biračkim spiskovima?, UG Zašto ne, 27.9.2018. (<https://zastone.ba/analiza-izbori-2018-postoji-li-veza-izmedu-manipulacija-popisom-i-birackim-spiskovima/>)

²⁸ Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i izborne kampanje (za period 23.07.–01.10.2018.), Koalicija „Pod lupom“ Sarajevo, str. 11

Pripadnici/e nekonstitutivnih naroda, male partije i nezavisni kandidati/kinje u lošijem položaju

Izborni zakon Bosne i Hercegovine formalno stavlja nezavisne kandidate/kinje u jednak položaj kao i kandidate/kinje etabliranih političkih partija. Međutim, u praksi su stranački kandidati/kinje, naročito iz parlamentarnih i velikih stranaka, u značajno povoljnijem položaju, prvenstveno u pogledu finansiranja kandidature i izborne kampanje. Za političke stranke, koje imaju stalne izvore prihoda (uključujući i pristup sredstvima iz javnih budžeta), plaćanje taksi za ovjeru kandidatskih lista ne predstavlja preveliki teret. Visina taksi kreće se od 15.000 KM za izbore na državnom nivou, do 5.000 KM za kantonalni i lokalni nivo vlasti²⁹.

Za nezavisne kandidate/kinje, ti iznosi su umanjeni za 50%, ali su i dalje previšoki kada se uporede sa prosječnim primanjima u Bosni i Hercegovini³⁰.

Takva situacija je obeshrabrujuća za aktivnu političku participaciju građana/ki koji ne pripadaju ni političkim strankama, niti malom procentu „tranzicijskih dobitnika“ koji imaju visoka ili izrazito visoka primanja. Visoke socijalne razlike, nizak životni standard, kao i nepostojanje tradicije individualne finansijske podrške „grassroots“ izbornim kampanjama, dodatno otežavaju njihovo učešće na izborima, to jest sužavaju mogućnosti dolaska do finansijskih sredstava za registraciju i vođenje izborne kampanje.

Izborni zakon propisuje da svaka kandidatska lista mora imati najmanje 40% kandidata/kinja „manje zastupljenog spola“³¹, što se u praksi gotovo uvijek odnosi na žene kao manje zastupljene na kandidatskim listama.

²⁹ Centralna izborna komisija BiH, Pravilnik o prijavi i ovjeri političke stranke, nezavisnog kandidata, koalicije i liste nezavisnih kandidata za učešće na neposrednim izborima i postupak prijave i ovjere kandidata za popunu garantiranih mandata za pripadnike nacionalnih manjina, 2010

³⁰ Prosječna mjesечna neto plaća u avgustu 2018. godine iznosila je 888 KM (http://www.bhas.ba/saopstenja/2018/LAB_04_2018_08_0_BS.pdf), što znači da je samo za ovjeru kandidature potrebno izdvojiti od tri do osam prosječnih plaća, u zavisnosti od toga za koji nivo vlasti se kandiduje.

³¹ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 4.19.

Zakon propisuje relativno ujednačen raspored kandidatkinja i kandidata na listama (1 osoba manje zastupljenog spola u prva 2 mjesta na listi; 2 u prvih 5; 3 u prvih 8, itd.). Međutim, činjenica da kvota nije 50%, da se ovakvom distribucijom žene na listama mogu značajno potisnuti na niže pozicije, te praksa da se kvota poštije samo formalno, dok partie i dalje favoriziraju muške kandidate u smislu ulaganja u njihovu promociju, dovodi do toga da se jaz u zastupljenosti žena i muškaraca na listama dodatno povećava u samim rezultatima izbora.

Rezultati posljednjih izbora su veoma ilustrativni za navedeni problem – i pored postojanja kvota i nominalne opredijeljenosti stranaka da jačaju učešće žena u politici, samo 16% kandidatskih lista imalo je ženu kao nositeljku liste, te će u predstojećem mandatu ukupan broj žena u parlamentima na državnom i entitetskim nivoima biti čak i manji nego u prethodnom³².

Taj je problem posebno izražen na navedenim nivoima vlasti, gdje je „prolaznost“ značajno manja (kandidati/kinje koji/e se nalaze na nižim mjestima na listi imaju veoma male ili nikakve šanse da osvoje mandat) nego na nižim nivoima (kantonalnom i lokalnom).

Pripadnici/e nacionalnih manjina se mogu kandidovati bez ikakvih ograničenja, osim za poziciju člana/ice Predsjedništva BiH, kako je već navedeno u dijelu koji se odnosi na etničku diskriminaciju u Ustavu Bosne i Hercegovine. Garantovane kvote za nacionalne manjine su propisane samo za lokalne izbore (izbori za opštinska ili gradska vijeća) „srazmjerno procentu njihovog učešća u stanovništvu prema posljednjem popisu u Bosni i Hercegovini“. Pripadnici/e onih nacionalnih manjina koje čine više od 3% stanovništva jedne izborne jedinice, imaju garantirano najmanje jedno mjesto u opštinskom/gradskom odboru³³.

³² Mizeran broj žena kao nositeljica lista na izborima 2018 godine, Istinomjer, 14.8.2018. (<http://istinomjer.ba/mizeran-broj-zena-ko-nositeljica-lista-na-izborima-2018-godine/>) Poražavajući broj izabranih žena u entitetske i državni parlament, Istinomjer, 25.10.2018. (<https://istinomjer.ba/porazavajuci-broj-izabranih-zena-u-entitetske-i-drzavni-parlament/>)

³³ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 13.14

Slučajevi nekorektnog, pristrasnog i manipulativnog medijskog izvještavanja

Zakonski okvir za izvještavanje medija tokom izborne kampanje postoji i predviđa sankcije³⁴ za medije koji krše propisana pravila ravnopravnog i fer predstavljanja političkih subjekata u kampanji, koja zvanično počinje 30 dana prije izbora³⁵. Sankcije se, međutim, odnose samo na radio i televizijske stанице, to jest medije za koje je nadležna Regulatorna agencija za komunikacije (RAK), dok štampani i online mediji – kao i online prostor uopšte – ne podlježe regulaciji.

Javni radio-televizijski servisi su dužni da jednakostretiraju sve političke subjekte, to jest da obezbijede jednakost vrijeme neposrednog obraćanja i jednake uslove plaćenog oglašavanja za sve političke subjekte tokom trajanja kampanje. Iako bi se javni emiteri trebali posebno striktno držati zakonskih propisa, u praksi se bilježi flagrantna kršenja istih.

³⁴ Izborni zakon BiH, Poglavlje 16 (Mediji u izbornoj kampanji) Regulatorna agencija za komunikacije, Uredba o pregledu povreda i odgovarajućih kazni koje izriče RAK, Član 40.

Favorizovanje političkih subjekata iz partija na vlasti u Republici Srpskoj u sadržajima emitovanim na Radio-televiziji Republike Srpske i objavljivanim na zvaničnoj internet stranici ovog javnog servisa na posljednjim izborima bilo posebno izraženo. Pristrasnosti prema Savezu nezavisnih socijaldemokrata i aktuelnom predsjedniku Republike Srpske Miloradu Dodiku, emitovanje/objavljanje sadržaja sa elementima govora mržnje, dezinformacija, te otvorenih napada na političke protivnike SNSD-a bili su svakodnevna praksa ovog javnog servisa, pretvorivši ga u de facto dio predizborne kampanje SNSD-a i njegovih kandidata/kinja³⁷.

Mnogi privatni mediji također ispoljavali pristrasnost u izvještavanju i predstavljanju kandidata/kinja tokom kampanje³⁸, što je bilo naročito izraženo u medijima koji su orijentisani na užu, lokalnu publiku (lokalne televizije i online portal)³⁹.

³⁵ Centralna izborna komisija, *Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u periodu od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora*, Član 2.

³⁶ Izborni zakon BiH, Član 16.14 i Član 16.15.

³⁷ Nz ovakvih slučajeva zabilježen je u analizama fact checking stranice „Raskrinkavanje“, u okviru praćenja medijskih dezinformacija specifičnih za predizbornu kampanju uoči Opštih izbora 2018. godine koje je rađeno u saradnji sa portalom „Analiziraj“. Analize su dostupne u rubrici „Razabiranje“ (<https://raskrinkavanje.ba/analize/razabiranje>). Analize koje se odnose na RTRS dostupne su na linku <https://raskrinkavanje.ba/medij/rtrs>

³⁸ Mediji u predizbornoj kampanji izvještavali pristrasno, Udruženje „BH Novinari“ i koalicija „Pod lupom“, 17.10.2018. (<https://bhnovinari.ba/ba/2018/10/17/mediji-u-predizbornoj-kampanji-izvjestavali-pristrasno/>)

³⁹ Analize izvještavanja lokalnih portala dostupne su također u rubrici „Razabiranje“ (<https://raskrinkavanje.ba/analize/razabiranje>).

U Bosni i Hercegovini postoji institut „izborne šutnje“, to jest zabrane bilo kakvih promotivnih aktivnosti političkih subjekata, uključujući i medijsku promociju, u periodu od 24h sata prije otvaranja biračkih mjesta do njihovog zatvaranja⁴⁰. Zabranjeno je i plaćeno oglašavanje političkih subjekata od dana raspisivanja izbora do zvaničnog početka predizborne kampanje⁴¹.

Iako se ove zabrane odnose i na internet i štampane medije, ne postoji državno tijelo koje je zaduženo za praćenje provedbe, niti mehanizam sankcija, koji bi omogućio njihovu primjenu u praksi. To je naročito izraženo kada je u pitanju online oglašavanje (plaćeni oglasi na društvenim mrežama i online medijima, te drugi servisi poput Google oglasa), te je kršenje na internetu opšteprisutno kako kršenje izborne šutnje⁴², tako i kršenje zabrane oglašavanja prije početka kampanje⁴³.

Sveukupno, medijski prostor u BiH tokom trajanja izborne kampanje (ali i prije njenog zvaničnog početka) obiluje nekorektnim, pristrasnim i manipulativnim izvještavanjem, što je rezultat klijentelističkog odnosa medija i političkih stranaka u kom dolazi do poklapanja političkih interesa partija sa komercijalnim interesima medija, te jakih političkih pritisaka na medije⁴⁴.

⁴⁰ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 7.4

⁴¹ Centralna izborna komisija, *Pravilnik o medijskom predstavljanju političkih subjekata u periodu od dana raspisivanja izbora do dana održavanja izbora*, Član 3.

⁴² Pregled kršenja izborne šutnje putem plaćenih oglasa na Facebooku dostupan je u analizi „Krsenje izborne sutnje: Rekorderi PDP sa 9 i Senad Šepić sa 5 reklama na Facebooku“, Raskrinkavanje, 9. 10. 2018, (<https://raskrinkavanje.ba/analiza/krsenje-izborne-sutnje-rekorderi-pdp-sa-9-i-senad-sepic-sa-5-reklama-na-facebooku>).

⁴³ Stranke i kandidati na Facebooku: ko je počeo kampanju prije zvaničnog početka?, Raskrinkavanje, 7.9.2018. (<https://raskrinkavanje.ba/analiza/stranke-i-kandidati-na-facebooku-ko-je-poceo-kampanju-prije-zvanicnog-pocetka>)

⁴⁴ Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, Alternativni analitički izvještaj o aplikaciji Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj Uniji 2018: politički kriteriji, *Poglavlje „Mediji i sloboda izražavanja“*, Februar 2018. (http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2018/04/APR-BHS_2018_web.pdf)

Zloupotrebe javnih funkcija i netransparentno finansiranje kampanja

Svi politički subjekti koji osvoje mandate na izborima imaju pravo na finansiranje iz sredstava državnog budžeta, pri čemu se veći dio sredstava raspoređuje proporcionalno broju oslojenih mandata⁴⁵. Dobrovoljni prilozi (donacije i članarine) fizičkih i pravnih lica političkim strankama ograničeni su na godišnjem nivou, te ovi iznosi ne smiju prelaziti 10.000 KM za fizička lica (15.000 KM za članove/ice stranaka), to jest 50.000 KM za pravna lica, u toku jedne kalendarske godine⁴⁶. Zakonski su zabranjene donacije od stranih država, stranih političkih partija ili pravnih lica; humanitarnih i neprofitnih organizacija, vjerskih zajednica, javnih institucija i preduzeća⁴⁷. Zakon, međutim, nije precizan u ovim odredbama, te ostavlja prostor za njihovo kršenje, što je posebno prisutno u izbornoj kampanji kada se intenzivno zloupotrebljavaju javni resursi, naročito od strane kandidata/kinja koji su nosioci javnih funkcija⁴⁸.

S obzirom da su predsjednici stranaka koje učestvuju vlasti, uvijek i nosioci visokih javnih funkcija, često je teško ili nemoguće razlikovati njihove stranačke aktivnosti u kampanji od njihovih aktivnosti kao izabralih zvaničnika, što predstavlja posebno raširen oblik zloupotrebe javnih funkcija (a često i paralelnog zloupotrebe javnih resursa)⁴⁹.

Političke stranke su dužne da Centralnoj izbornoj komisiji prijave svoje izvore finansiranja, ali ne i da prijave svoju ukupnu imovinu, što je jedna od trajnih manjkavosti aktuelnog zakonskog okvira⁵⁰. Kontrola finansiranja stranaka, kako generalno, tako i tokom kampanje, nije na zadovoljavajućem nivou⁵¹.

Politički subjekti koriste često prijavljaju manje troškove kampanje od realnih, skrivajući stvarne izvore i iznose finansiranja⁵². Kao i u slučaju kršenja izborne tištine na internetu, kontrola finansiranja online oglašavanja političkih subjekata u kampanji ostaje „siva zona“ u Bosni i Hercegovini.

⁴⁵ *Zakon o finansiranju političkih stranaka u BiH*, Član 7.

⁴⁶ *Zakon o finansiranju političkih stranaka u BiH*, Član 6.

⁴⁷ *Zakon o finansiranju političkih partija u BiH*, Član 8.

⁴⁸ *Zloupotreba javnih resursa u izbornoj kampanji – komparativna prednost pozicije ili kršenje zakona?*, Transparency International BIH, Ivana Korajlić, 2014 (<https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2014/12/Zloupotreba-javnih-resursa-u-izbornoj-kampanji.pdf>)

⁴⁹ *Drugi preliminarni izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i izborne kampanje* (za period 23.07. – 01.10.2018. godine), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, str. 8. i 14.

⁵⁰ *Političke stranke u BiH koriste zakon da sakriju imovinu*, Capital, 19.1.2018. (<http://www.capital.ba/politicke-stranke-u-bih-koriste-zakon-da-sakriju-imovinu/>)

⁵¹ Transparency International BiH, *Finansiranje političkih partija pred Opste izbore 2014*, str. 6 i 7.

⁵² *Koliko političke stranke troše novca u predizbornoj kampanji*, N1, 30.9.2018. (<http://ba.n1info.com/a287494/Vijesti/Vijesti/Troskovi-politicke-stranaka-u-predizbornoj-kampanji.html>)

GRECO preporuke su, u trećem evaluacijskom izvješću za Bosnu i Hercegovinu, problematizirale postojeći Zakon o finansiranju političkih partija, te je konstatirano da još uvijek ima prostora za potencijalne manipulacije kroz, na primjer, jednostavno izdavanje potvrda ili deponovanje samo jednog dijela primljenog novca. Ovakve prakse rezultiraju nedovoljnom transparentnošću dobrovoljnih donacija i partijskih članarina⁵³.

Primjeri zloupotrebe javnih funkcija i resursa u predizborne svrhe su brojni u BiH, te se često ni ne pokušavaju sakriti od javnosti.⁵⁴ Otvaranje infrastrukturnih projekata ili objekata društvene namjene u predizbornu vrijeme, postale su već ustaljena praksa. Na posljednjim izborima zabilježeni su i ekstremniji primjeri zloupotreba javnih funkcija i resursa. Vlada Republike Srpske je javnim sredstvima finansirala dokumentarni film o Miloradu Dodiku koji je prikazan na javnom RTV servisu ovog entiteta. U ovom slučaju CIK nema adekvatna sredstva da sankcioniše ovaj vid zloupotrebe⁵⁵.

U drugom slučaju, Premijer Federacije BiH, Fadil Novalić, nekoliko dana uoči izbora je poslao pismo na adresu skoro 350.000 penzionera/ki u FBiH i direktno pokušao uticati na njihovo glasanje iznoseći tvrdnje o pozitivnim efektima rada Vlade FBiH za penzionere/ke⁵⁶.

Također, Vlada Republike Srpske osigurala je dodjelu jednokratne novčane pomoći penzionerima/kama, a predsjednik Republike Srpske javno je poručio da će im to pomoći da izađu na izbore i glasaju za SNSD⁵⁷. Vlada Republike Srpske na čelu sa premijerkom Željkom Cvijanović, netom prije izbora u BiH promijenila način oporezivanja plata, kako bi se na taj način povećao prosjek isplaćenih neto dohodaka⁵⁸. Ovo se takođe može tumačiti kao jedan od načina uticaja na birače/ice u predizbornu vrijeme.

⁵³ Treći krug evaluacije *Izvješće o usuglašenosti za Bosnu i Hercegovinu u GRECO Transparentnost u finansiranju političkih partija*, str. 9

⁵⁴ Drugi preliminarni izvještaj o dugorocnom posmatranju izbora i izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018.), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, str. 17

⁵⁵ Transparency International BiH, *Finansiranje političkih partija pred Opšte izbore 2010*, 2010, str 54.

⁵⁶ Novalić poslao više od 300 hiljada pisama penzionerima: „Zicer“ za glas i zloupotreba podataka, Klix, 2018, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/novalic-poslao-vise-od-300-hiljada-pisama-penzionerima-zicer-za-glas-i-zloupotreba-podataka/181004125>

⁵⁷ Jednokratna pomoć penzionerima u RSu, Klix, 2018, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/jednokratna-pomoc-od-30-do-100-km-za-sve-penzionere-u-rs-u/180827067>

⁵⁸ Zloupotreba javnih sredstava u korist podrške glasača na općim izborima u BiH, Fokus, 2018, <https://www.fokus.ba/biznis/novi-zakon-poznato-koliko-ce-se-povecati-plate-u-rs-u-u-realnom-i-javnom-sektoru/1148952/>.

Aktivnosti nosioca vlasti u RS su na posljednjim izborima bile posebno problematične u ovom pogledu. Tokom stranačke tribine u Gacku, lider SNSD-a i predsjednik RS, Milorad Dodik, zaprijetio je da će dobiti otkaz svi oni koji na predstojećim izborima u BiH budu glasali za kandidate „Saveza za pobjedu“⁵⁹. Iako je neprikladnih izjava i postupaka bilo i ranije, navedeni slučajevi otvorenih prijetnji i zastrašivanja građana/ki predstavljaju presedan u dosadašnjoj praksi na izborima u BiH i veoma su zabrinjavajući.

Procedura u slučaju kršenja Zakona o finansiranju političkih partija jeste da se prijava proslijede Centralnoj izbornoj komisiji, koja, ukoliko utvrdi da je prekršen zakon, može da izrekne novčanu kaznu u maksimalnom iznosu do 15.000 KM. U slučaju žalbe, o povredama ovog zakona odlučuje Sud BiH⁶⁰. Istražni organi ukoliko otkriju kršenje zakona podnose krivičnu prijavu protiv osobe koja je zloupotrijebila javne finansije⁶¹. Krivični zakon BiH predviđa zloupotrebe ovlaštenja i zloupotreba položaja kao krivična djela, gdje su propisane kazne zatvora za učinjenje istog.⁶²

⁵⁹ Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018. godine), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, 2018, str. 17

⁶⁰ Transparency International BiH, *Finansiranje političkih partija pred Opšte izbore 2014*, str. 8 i 9.

⁶¹ Transparency International BiH, *Finansiranje političkih partija pred Opšte izbore 2014*, str. 10

⁶² Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Član 220.

Zabrinjavajući broj nevažećih listića

Izborni dan je u većini izbora do sada tekao relativno mirno. U tek nekoliko izvještaja na manjem broju biračkih mjestu zabilježeni su fizički obračuni ili slični incidenti, kao što je recimo bio slučaj na Lokalnim izborima 2016. godine u Stocu, gdje je zabilježeno grubo kršenje Izbornog zakona i nasilan prekid izbornog procesa⁶³. Mnogo veći problem za izborni dan su pritisci koji se vrše na glasače/ice na samim biračkim mjestima, te kupovina glasova⁶⁴.

Procedura glasanja je jednostavna u smislu identifikacije glasača/ica na biračkom mjestu, ali je sam proces glasanja komplikovan. Svaki glasač/ica na Opštim izborima pred sobom ima u prosjeku 4 glasačka listića. Svi građani/ke BiH biraju predstavnike/ce u entitetskim i državnom parlamentu i članove/ice Predsjedništva BiH; građani/ke u Federacije glasaju još i za liste za kantonalne skupštine; dok građani/ke u Republici Srpskoj glasaju i za predsjednika/cu Republike Srpske.

Popunjavanje glasačkih listića dodatno „komplikuju“ otvorene partijske liste, to jest činjenica da postoji pet različitih načina kako se može glasati: zaokruživanje cijele kandidatske liste; zaokruživanje liste i jedne osobe na listi; zaokruživanje liste i više osoba na listi; zaokruživanje samo jedne osobe na listi; te zaokruživanje više osoba na listi. Dodatno, glasački listići u dva entiteta se razlikuju čak i tamo gdje se glasa za istu funkciju, konkretno za Predsjedništvo BiH, budući da se bošnjački i hrvatski član Predsjedništva BiH biraju iz Federacije BiH, dok se iz Republike Srpske bira samo jedan, srpski član Predsjedništva BiH.

U Federaciji BiH se, stoga, na glasačkom listiću nalaze dvije kolone – jedna sa kandidatima/kinjama za bošnjačkog, i druga sa kandidatima/kinjama za hrvatskog člana Predsjedništva – ali se može glasati samo za jednog kandidata/kinju sa ovog listića. Glasački listić za isto tijelo u Republici Srpskoj sadrži samo jednu „kolonu“, tj. kandidate/kinje za srpskog člana Predsjedništva BiH.

S obzirom na sve navedeno, mogućnost pravljenja greške na jednom ili više glasačkih listića je velika, pa se i u praksi konstantno javlja veliki broj nevažećih listića⁶⁵, daleko iznad prosjeka u drugim državama regiona ili Evropi⁶⁶.

⁶⁴ *Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj*, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 21

⁶⁵ *Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj*, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014. str 28, Postotci poništenih glasačkih listića na općim izborima u BiH 2014.

⁶⁶ *U BiH i mrtvi na spisku za glasanje*, Radio Slobodna Evropa, oktobar 2018., BiH, <https://www.slobodnaevropa.org/a/bosna-i-hercegovina-izbori-glasanje-/29538508.html>

Provjera i identifikacija birača/ica na biračkim mjestima se odvija zadovoljavajućom brzinom, ali se postoji problem sa zloupotrebom procesa identifikacije. Prisutna je nekonzistentnost pristupa članova/ica biračkih odbora pri provjeri i identifikaciji birača/ica, te se dešava glasanje bez važećih ličnih karti ili sa drugim identifikacionim dokumentima⁶⁷ (takav slučaj zabilježen je 2016. godine u Stocu i doveo je do nasilnog prekida izbornog procesa u ovom gradu). U pojedinim slučajevima, identificirane su i druge neregularnosti u procesu glasanja, kao što su pojave „bugarskog voza“, glasanja umjesto drugih lica, ili pretrpavanje glasačkih kutija⁶⁸.

Neka biračka mjesta imaju pristup za osobe sa invaliditetom, dok na drugim postoje mobilni timovi iz biračkih odbora koji odlaze na mjesta gdje su registrovani birači/ce sa invaliditetom, koji su spriječeni da pristupe glasačkom mjestu⁶⁹. Također, ukoliko osoba dodje do biračkog mesta a nema pristup njemu, predsjednik/ca biračkog odbora mora biti obavješten/a o tome i poslati dva člana/ice biračkog odbora da izađu ispred biračkog mesta da bi omogućili osobi da ispunи svoje biračko pravo. Najmanje dvije osobe moraju da budu prisutne dok osoba sa invaliditetom glasa kako bi se osigurala tajnost glasanja⁷⁰.

Tajnost glasanja na izborima u BiH jeste zagarantovana, ali postoje indikacije da se ona značajno krši kroz sve izborne cikluse u BiH. Najveći broj primjedbi na izborni dan se i odnosi na povrede tajnosti glasanja, gdje su zabilježeni primjeri grupnog ili porodičnog glasanja u značajnom broju posmatranih biračkih mjesta, nemogućnosti garantovanja tajnosti glasanja zbog gužvi, te pojava neadekvatnog rasporeda na biračkom mjestu koje onemogućava tajnost glasanja. Na Opštim izborima 2018. godine ova pojava je primjećena na 16% posmatranih mjesta⁷¹.

Zakonski okvir za posmatranje izbora je formalno zadovoljavajući, te posmatrači/ce, kako međunarodni, tako i lokalni, mogu prisustvovati cijelom procesu na dan izbora. Ono što možemo izdvojiti jeste da se preporuke i lokalnih i međunarodnih posmatračkih misija vezane za izborni proces uglavnom usvajaju u manjem dijelu, i to uglavnom u onom dijelu u kojem CIK može usvojiti preporuke u okviru svojih nadležnosti, dok se preporuke koje tretiraju legislativni dio ne implementiraju⁷².

⁶⁷ *Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj*, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 21

⁶⁸ *Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima*, Međunarodna Izborna posmatračka misija, OSCE/ODIHR, BiH, 2018, str. 15

⁶⁹ *Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima*, Međunarodna Izborna posmatračka misija, OSCE/ODIHR, BiH, 2018, str. 15

⁷⁰ *Izborni zakon Bosne i Hercegovine*, Član 5.19

⁷¹ *Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima*, Međunarodna Izborna posmatračka misija, OSCE/ODIHR, BiH, 2018, str. 15

⁷² *Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj*, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 1

Brojanje glasova je standardno jedna od bolnih tačaka izbornog procesa, te je na njega usmjerena najveća pažnja javnosti. Na Opštim izborima 2018. godine, brojne partije, učesnici/е izbornog procesa, kao i eksperti/ce, ukazivali su na ovaj problem⁷³. Postoje indicije da su neke od ovih tvrdnji osnovane, s obzirom da je ponovljeno brojanje glasova sa 93 biračka mjesta u 20 opština u BiH, dalo značajno drugačije rezultate u odnosu na prvo brojanje, te je u nekim slučajevima ponovljeno brojanje glasova čak dovelo do promjene mandata u kantonalnim, pa i entitetskim skupštinama⁷⁴.

I posmatračke misije su u značajnom broju slučajeva primjetile nepravilnosti u procesu brojanja glasova - od tehničkih nepravilnosti, preko neadekvatne edukacije biračkih odbora, pa do ometanja procesa brojanja⁷⁵.

Rezultati izbora se objavljuju ciklično tokom prebrojavanja glasova u biračkim odborima, te se prvi preliminarni rezultati objavljuju na dan izbora, ili dan nakon izbora za neke nivoje vlasti. Konačni rezultati se često čekaju duže, zbog kompleksnosti izbornog sistema i odvijanja paralelnih izbora za različite nivoje vlasti. Rok za objavu rezultata je 30 dana od dana izbora i nikad do sada nije prekoračen. Ovaj rok je veoma dug, posebno u odnosu na druge države regiona, ali je razuman upravo zbog kompleksnosti izbora u smislu nivoa vlasti i izbornih jedinica, ali i zbog čekanja glasačkih listića iz inostranstva⁷⁶.

Ono što nedostaje u procesu brojanja glasova jeste bolja komunikacija CIK-a sa javnošću, posebno u slučajevima kada postoje sumnje u proces, te je zbog toga nužno povećati transparentnost procesa brojanja glasova i svih njegovih aspekata⁷⁷.

⁷³ SDP traži ponovno brojanje glasova i istragu zbog izbornih malverzacija, Faktor, 2018, <https://www.faktor.ba/vijest/sdp-trazi-ponovno-brojanje-glasova-i-istragu-zbog-izbornih-malverzacija/7854>

NBL: Zatražit ćemo ponovno brojanje glasova za sve nivoje vlasti u FBiH, Source, 2018., <http://source.ba/clanak/BiH/478004/NBL--Zatrazit-ćemo-ponovno-brojanje-glasova-za-sve-nivoje-vlasti-u-FBiH>

PDP će tražiti ručno brojanje glasova za Predsjednika RS i člana Predsjedništva BiH, Klix, 2018, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/pdp-ce-traziti-rucno-brojanje-glasova-za-predsjednika-rs-i-clana-predsjednistva-bih/181008109>

⁷⁴ Novo brojanje glasova HRS-a: Mirko Jelić ulazi u Skupštinu ŽZH umjesto Antonije Banožić, <https://www.jabuka.tv/novo-brojanje-glasova-hrs-a-mirko-jelic-ulazi-u-skupstinu-zzh-umjesto-antonije-banozic/>

⁷⁵ Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima, Međunarodna Izborna posmatračka misija, OSCE/ODIHR, BiH, 2018, str. 15

⁷⁶ Izborni zakon Bosne i Hercegovine, Član 15.1

⁷⁷ Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varšava, 2014., str. 25

Pritisci na glasače/ice i klijentelizam

Izbori u Bosni i Hercegovini su skoro uvijek obilježeni diskursom o pritiscima na glasače/ice da glasaju za pojedine opcije prilikom svakih izbora, u vidu direktnih pritisaka, nagovora ili čak prijetnji; ali i u vidu ratnohuškačke retorike kojom se kandidati i predstavnici političkih partija služe da bi dobili glasove. Pritisci ne dolaze samo od kandidata i partija, već često od vjerskih poglavara, simpatizera političkih partija, osoba koje rade u biračkim odborima, funkcionera javnih ustanova i preduzeća, državnih službenika, itd; te ovo predstavlja jedan od najvećih izazova za provođenje fer i slobodnih izbora u Bosni i Hercegovini⁷⁸.

Nuđenje novčanih nagrada, poklona i slične aktivnosti su zakonski zabranjene, te je propisana kazna do tri godine zatvora za ova djela. Postoje brojne prijave ovakvog djelovanja koje su evidentirali posmatrači izbornog procesa, no dešava se ponavljanje ovih radnji kroz izborne cikluse, vjerovatno zbog odsustva straha od sankcija za ovakvo ponašanje. Istrage izbornih prekršaja koje vode tužilaštva uglavnom traju dugo, te su neki od predmeta sa prethodnih izbora još uvijek u postupku u tužilaštvu⁷⁹.

Davanje besplatnih usluga, poklanjanje paketa od strane partija ili nosioca javnih funkcija u predizborno vrijeme, kao i jednokratna novčana pomoć za pojedine populacije par dana pred izbore su postali normalna praksa u Bosni i Hercegovini.

Kupovina glasova je takođe konstantna tema koja prati svake izbore⁸⁰, a pojedinačne slučajeve su zabilježile i posmatračke misije⁸¹.

⁷⁸ Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018. godine), Koalicija „Pod lupom“, BiH, 2018, str. 17

⁷⁹ Opšti izbori 2014. godine - Izborna posmatračka misija OSCE/ODIHR - Završni izvještaj, OSCE/ODIHR, Varsava, 2014., str. 21

⁸⁰ Počela prodaja glasova za izbore u oktobru: Ovo su cijene, Fokus, BiH, 2018, <https://www.fokus.ba/vijesti/bih/pocela-prodaja-glasova-za-izbore-u-oktobru-ovo-su-cijene/1182917/>

⁸¹ Kupovina glasova uobičajena praksa u BiH: Glas za Dodika u Zvorniku Bošnjaci prodaju za 70KM, BNN, BiH, 2018, <https://bnn.ba/vijesti/kupovina-glasova-uobičajena-praksa-u-bih-glas-za-dodika-u-zvorniku-bošnjaci-prodaju-za-70-km>

⁸¹ Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018.), Koalicija „Pod lupom“, BiH, 2018, str. 18

Klijentelizam je isto tako zastavljen kao model obezbjeđivanja glasova na izborima, te se manifestuje na različite načine. Registrovanje porodica u kojima treba zaposliti pojedine članove, podjela lista u javnim preduzećima za popisivanje porodica i obaveza glasanja, kućni obilasci porodicama uz obećanja usluga su samo neki od zabilježenih primjera uspostavljanja klijentelističkih modela⁸².

Nažalost, uprkos svim prijavama i zloupotrebama biračkih prava, veoma mali broj prijava bude procesuiran od strane Centralne izborne komisije, što se najviše odnosi na njihov nedostatak kapaciteta da procesuiraju sve prijave u toku predizborne kampanje i na dan izbora. Tužilaštva djeluju po osnovu krivične prijave za ove stvari, s tim da se veoma rijetko sami se bave istražnim radnjama u toku predizborne kampanje i na dan izbora.

82 Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018. godine), Koalicija „Pod lupom“, BiH, 2018, str. 18

Legitimitet izbora upitan sa više aspekata

Legitimitet izbora u Bosni i Hercegovini je uvijek sporan, kako zbog razloga vezanih za politička pitanja i način formiranja i funkcioniranja vlasti, tako i zbog razloga vezanih uz legitimitet tehničke implementacije izbora. Mnogobrojne nepravilnosti i problemi, kao i poprilično štura objašnjenja i analize iz Centralne izborne komisije, te odustvo adekvatnih i pravovremenih sankcija, dovode do toga da je povjerenje u izbore na veoma niskom nivou. U istraživanju Koalicije „Pod lupom“ 7 od 10 ispitanih građana/ki je odgovorilo da nema povjerenje u izborni proces⁸³.

Posljednje izbore u BiH 2018. godine je obilježio značajan porast broja političkih partija koje su propitivale legitimitet izbora na različite načine. Ovo odstupa od standardnih reakcija sa prethodnih izbora, gdje su svi naglašavali da postoje nepravilnosti, ali su u isto vrijeme svi proglašavali pobjede, kako bi na taj način ojačali svoje pozicije u procesu podjele indirektnih pozicija i formiranja vlasti.

Osim toga, imamo slučajeve i korištenja mehanizama blokade institucija i nepriznavanja rezultata izbora. Ovakve slučajeve smo imali nakon izbora 2010. godine, kada su predstavnici HDZ-a koristili mehanizme blokade kako bi blokirali prvo formiranje, a zatim i funkcionisanje vlasti. Isto se ponavlja i sada nakon izbora 2018. godine, kada nakon izbornog dana ministri iz HDZ-a ne dolaze na sjednice Vijeća ministara⁸⁴.

Isto tako, već se preko 10 načelnika opština i funkcionera iz 5 kantona u BiH izjasnilo o tome kako novoizabrani član Predsjedništva BiH iz reda hrvatskog naroda nije dobrodošao u njihovim opštinama i kantonima⁸⁵, a od Predsjednika HDZ-a došle su najave da će formiranje vlasti usloviti donošenjem novog izbornog zakona u skladu sa njegovim interesima⁸⁶.

⁸³ Predstavljeni rezultati istraživanja javnog mnijenja: *Da li biste vi prijavili izbornu kradju ili prevaru?*, Oslobođenje, BiH, 2018, <https://www.oslobodenje.ba/vijesti/bih/predstavljeni-rezultati-istraživanja-javnog-mnijenja-da-li-biste-vi-prijavili-izbornu-kradu-ili-prevaru-392828>

⁸⁴ *HDZ-ovi ministri nisu došli na sjednicu Vijeća ministara*, Vijesti, BiH, 2018, <https://vijesti.ba/clanak/424658/hdz-ovi-ministri-nisu-dosli-na-sjednicu-vijeca-ministara>

⁸⁵ *Komišić nije dobrodošao u pet hrvatskih županija u BiH: Na pomolu blokada vlasti?*, Vijesti, Hrvatska, 2018, <https://vijesti rtl.hr/novosti/svijet/3273379/komsic-nije-dobrodosao-u-pet-hrvatskih-zupanija-u-fbih-na-pomolu-blokada-vlasti/>

⁸⁶ *Čovićev uslov za formiranje vlasti*, BN TV, BiH, 2018, <https://www.rtvbn.com/3925608/covicев-uslov-za-formiranje-vlasti>

Pitanje legitimnog predstavljanja naroda u pojedinim institucijama jeste i glavno političko pitanje legitimiteta izbora, te je implementacija rezultata izbora 2018. godine upitna zbog presude Ustavnog suda BiH koja se bavila legitimitetom predstavljanja u Domu naroda Parlamenta FBiH⁸⁷.

Postoji još nekoliko značajnih pitanja vezanih za legitimitet izbora u BiH, a najvažnije od svih je sigurno uloga institucija koje se ne biraju direktno na izborima, a koje imaju presudan značaj za funkcionisanje vlasti, kao što su Dom naroda Parlamentarne skupštine BiH, gdje delegati ne moraju uopšte biti kandidati sa izbora.

87 *Ustavni sud BiH: djelomično usvojena apelacija Bože Ljubića*, Vecernji.ba, BiH, 2017, <https://www.vecernji.ba/vijesti/ustavni-sud-bih-djelomicno-usvojena-apelacija-boze-ljubica-1180992>

Izvori i literatura

1. Završni izvještaj Izborne posmatračke misije OSCE/ ODIHR, Varšava, oktobar 2014
2. Presuda „Sejdić i Finci protiv BiH“, Strazbur, 2006
3. Presuda „Pilav protiv BiH“, Strazbur, 2016
4. Presuda „Zornić protiv BiH“, Strazbur, 2014
5. Presuda „Šlaka protiv BiH“, Strazbur, 2016
6. Apelacija Ustavnog Sudu Bosne i Hercegovine Bože Ljubića, Sarajevo, 2016
7. Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini, Dayton, 1995
8. Drugi Preliminarni Izvještaj o dugoročnom posmatranju izbora i posmatranju izborne kampanje (za period 23.07. – 01.10.2018. godine), Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, 2018
9. Izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima, Međunarodna Izborna posmatračka misija, OSCE/ ODIHR, BiH, Sarajevo, 2018
10. Treći krug evaluacije Izvješće o usuglašenosti za Bosnu i Hercegovinu GRECO Transparentnost u finansiranju političkih partija, Strazbur, 2017
11. Inicijativa za monitoring evropskih integracija BiH, Alternativni analitički izvještaj o aplikaciji Bosne i Hercegovine za članstvo u Evropskoj Uniji 2018: politički kriteriji, Poglavlje „Mediji i sloboda izražavanja“, BiH, 2018
12. Zloupotreba javnih resursa u izbirnoj kampanji – komparativna prednost pozicije ili kršenje zakona?, Transparency International Bosne i Hercegovine, Ivana Korajlić, Sarajevo, 2014
13. Finansiranje političkih partija pred opšte izbore 2010, Transparency International BiH,BiH, 2010
14. Finansiranje političkih partija pred opšte izbore 2014, Transparency International BiH, BiH, 2014
15. Predstavljeni rezultati istraživanja javnog mnijenja: Da li biste vi prijavili izbornu kradju ili prevaru?, Oslobođenje, BiH, 2018
16. Lokalni izbori 2016: Finalni izvještaj o posmatranju lokalnih izbora 2016 u Bosni i Hercegovini, Koalicija „Pod lupom“, Sarajevo, 2016

http://www.bhas.ba/saopstenja/2018/LAB_04_2018_08_0_BS.pdf
<http://istinomjer.ba/mizeran-broj-zena-kao-nositeljica-lista-na-izborima-2018-godine/>
<https://istinomjer.ba/porazavajuci-broj-izabranih-zena-u-entitetske-i-drzavni-parlament/>
<https://raskrinkavanje.ba/analyse/razabiranje>
<https://raskrinkavanje.ba/medij/rtrs>
<https://bhnovinari.ba/bs/2018/10/17/mediji-u-predizbornoj-kampanji-izvjestavali-pristrasno/>
<https://raskrinkavanje.ba/analyse/razabiranje>
<https://raskrinkavanje.ba/analyse/krsenje-izborne-sutnje-rekorderi-pdp-sa-9-i-senad-sepic-sa-5-reklama-na-facebooku>
<https://raskrinkavanje.ba/analyse/stranke-i-kandidati-na-facebooku-ko-je-poceo-kampanju-prije-njenog-zvanicnog-pocetka>
http://eu-monitoring.ba/site/wp-content/uploads/2018/04/APR-BHS_2018_web.pdf
<http://www.capital.ba/politicke-stranke-u-bih-koriste-zakon-da-sakriju-imovinu/>
<http://ba.n1info.com/a287494/Vijesti/Vijesti/Troskovi-politickih-stranaka-u-predizbornoj-kampanji.html>
<https://www.klix.ba/vijesti/bih/novalic-poslao-vise-od-300-hiljada-pisama-penzionerima-zicer-za-glas-i-zloupotreba-podataka/181004125>
<https://www.klix.ba/vijesti/bih/jednokratna-pomoc-od-30-do-100-km-za-sve-penzionere-u-rs-u/180827067>
<https://www.fokus.ba/biznis/novi-zakon-poznato-koliko-ce-se-povecati-plate-u-rs-u-u-realnom-i-javnom-sektoru/1148952/>
<https://www.faktor.ba/vijest/sdp-trazi-ponovno-brojanje-glasova-i-istragu-zbog-izbornih-malverzacija/7854>
<http://source.ba/clanak/BiH/478004/NBL--Zatrazit-cemo-ponovno-brojanje-glasova-za-sve-nivoe-vlasti-u-FBiH>
<https://www.klix.ba/vijesti/bih/pdp-ce-traziti-rucno-brojanje-glasova-za-predsjednika-rs-i-clana-predsjednistva-bih/181008109>
<https://www.fokus.ba/vijesti/bih/pocela-prodaja-glasova-za-izbore-u-oktobru-ovo-su-cijene/1182917/>
<https://bnn.ba/vijesti/kupovina-glasova-uobicajna-praksa-u-bih-glas-za-dodika-u-zvorniku-bosnjaci-prodaju-za-70-km>
<https://www.oslobodenje.ba/vijesti/bih/predstavljeni-rezultati-istrazivanja-javnog-mnijenja-da-li-biste-viprijavili-izbornu-kradu ili-prevaru-392828>

Metodologija

Bosna i Hercegovina tek treba da ostvari status kandidata za članstvu u EU, predстоji nam niz ključnih zadataka i obaveza koje treba ispuniti na putu ka kandidatskom statusu. U našem istraživačkom fokusu je bilo ispunjavanje političkih kriterijuma – demokratije i vladavine prava - jer smatramo da je stvarni a ne samo formalan napredak u ovoj oblasti jedan od najznačajnijih preduslova demokratskog razvoja Bosne i Hercegovine.

Istraživanje obuhvata šest oblasti: izbori, pravosuđe, borba protiv korupcije i organizovanog kriminala, mediji i reforma javne uprave, i svaka od njih će biti tretirana u posebnom dokumentu.

Oblasti se sastoje od niza podoblasti koji se tiču regulacije strateškog i pravnog okvira, institucionalnog, administrativnog i materijalnog kapaciteta kao i ostvarenih rezultata u praksi.

Naše analize sadrže ocjene ispunjenosti kriterijuma do kojih smo došli sabiranjem i artikulisanjem stavova i procjena eksperata koji prate kvalitet implementacije EU standarda, kao i analizom sprovedenih normativnih i institucionalnih reformi i njihovih praktičnih rezultata.

Osnova za razvoj indikatora su ključne ocjene i preporuke iz izvještaja Evropske komisije i nove strategije proširenja definisane dokumentom „Kredibilna perspektiva proširenja i pojačana saradnja EU sa Zapadnim Balkanom”, ali i drugih međunarodnih izvještaja, komparativne studije i istraživanja, akcioni planovi, te brojni međunarodni standardi i prakse i drugi referentni materijali. Ukupan broj indikatora za sve oblasti je 237, dok smo oblast izbori ocjenjivali na osnovu 54 indikatora.

Prvi dio istraživanja koji se odnosi na oblast izbori, a toku rada konsultovali smo mišljenja 5 eksperata (predstavnici NVO-a, medija, analitičari, profesori i sl.).

Udruženje građana

„Zašto NE?“

UG „Zašto ne“ je organizacija koja se bavi kreiranjem sigurnog, zdravog, aktivnog, efikasnog i odgovornog BiH društva kroz jačanje građanske participacije, pospješavanje odgovornosti vlasti, promociju korištenja tehnologije i promociju društveno angažovane kulture na cijeloj teritoriji BiH zajedno sa drugim zainteresiranim grupama, organizacijama, institucijama i pojedincima.

Aktivnosti UG „Zašto ne“ su grupisane u 7 osnovnih programske cjeline:

1. Provjera činjenica i promocija odgovornosti – mi promovišemo odgovornost kroz provjeru činjenica kroz izjave političara i medija, kao i praćenje ispunjenja obećanja. Projekti u ovoj oblasti su: Istinomjer – praćenje odgovornosti nosioca javnih funkcija (www.istinomjer.ba) i Raskrinkavanje – praćenje odgovornosti medija (www.raskrinkavanje.ba)

2.Građanska participacija – utičemo na jačanje učešća građana/ki u procesima donošenja odluka. Projekti u ovoj oblasti su: Javna rasprava – facilitacija debate o zakonima koji se donose u parlamentima između građana i parlamentaraca/ki (www.javnarasprava.ba), Pravo da znam – portal za slanje zahtjeva za slobodan pristup informacijama (www.pravodaznam.ba), Glasometar – upoređivanje preferenci potencijalnih birača/ica sa partijama (www.glasometar.ba), Moj porez – informativni alat o tome koliko poreza plačaju građani/ke (www.mojporez.ba), Popravi mi školu – mapiranje problema u obrazovnom sistemu u BiH (www.popravimiskolu.org)

3.Praćenje rada vlasti i političkih procesa – pratimo političke procese i predstavljamo ih javnosti. Projekti u ovoj oblasti su: Istinomjer – praćenje odgovornosti nosioca javnih funkcija (www.istinomjer.ba), Regionalni indeks otvorenosti vlasti u 6 država regiona (<http://opennedindex.actionsee.org>), Javna rasprava – facilitacija debate o zakonima koji se donose u parlamentima između građana/ki i parlamentaraca/ki (www.javnarasprava.ba), Popis monitor – monitoring popisa u BiH 2013. godine, Inicijativa za monitoring EU integracija – koalicija NVO-a za monitoring EU integracija (www.eumonitoring.ba), Koalicija za otvorenu vlasti u BiH (www.ogp.ba).

4.Istraživanje i zagovaranje – kreiramo i implementiramo različite istraživačke projekte sa ciljem uticaja na javne politike na lokalnom, nacionalnom i regionalnom nivou. Projekti u ovoj oblasti su: EU monitoring – kroz Koaliciju za monitoring EU integracija i regionalni EU monitoring, Koalicija Jednakost – koalicija za ukidanje etničke diskriminacije u BiH, Regionalni indeks otvorenosti vlasti – kroz produciranje regionalni mapa puta za institucije, Indeks otvorenosti opština u BiH, Istraživanje o širenju dezinformacija u medijima u BiH

5.Promocija korištenja tehnologija – promoviramo korištenje tehnologija od strane svih učesnika u političkim i društvenim procesima. Projekti u okviru ove oblasti su: POINT konferencija – vodeća regionalna konferencija na temu političke odgovornosti i tehnologija (<http://point.zastone.ba>), DATA Academy – regionalni projekat edukacije o radu sa podacima, Organizacija događaja, hack-a-thona – do sada smo organizovali Tech-Camp Sarajevo, Community Boost_camp i nekoliko Hack-a-Thona.

6.Građanska edukacija o izborima – informišemo građane o izborima, promovišemo fer i slobodne izbore i poboljšavamo kvalitetu glasanja. Projekti u ovoj oblasti su: Glasometar – upoređivanje preferenciјnih potencijalnih birača/ica sa partijama (www.glasometar.ba), Istinomjer – praćenje odgovornosti nosioca javnih funkcija (www.istinomjer.ba), Čiste liste – portal za agregaciju informacija o svim nosiocima javnih funkcija koji učestvuju na izborima (www.cisteliste.ba), Raksrlinkavanje – praćenje odgovornosti medija (www.raskrlinkavanje.ba).

7.Tvornica znanja „Zašto ne“ – dijelimo iskustva i znanje, te poboljšavamo kvalitetu rada drugih grupa i organizacija. Projekti u ovoj oblasti su: POINT konferencija – vodeća regionalna konferencija na temu političke odgovornosti i tehnologija (<http://point.zastone.ba>), MENA fellowship za aktiviste sa Bliskog Istoka, skaliranje platformi i znanja na druga podneblja: Istinomjer u Albaniji, Crnoj Gori, Makedoniji (<http://vistinomer.mk/>) i u Hrvatskoj (www.faktograf.hr), Javna Rasprava u Albaniji (www.konsultimipublik.al), Regionalni Index Otvorenosti u Egiptu, Libiji i Tunicu, kreiranje platforme za monitoring media u Egiptu (www.akhbarmeter.org), POINT Iraq konferencija 2018.

Iz svega ovoga, jasno je da je ova publikacija nastala iz dugogodišnjeg iskustva u radu na EU integracijama, izborima, odgovornosti vlasti, a sve kroz istraživanja, zagovaranja, praćenje rada institucija i vlasti, te promociju demokratije. UG „Zašto ne“ tjesno sarađuje i sa drugim lokalnim i regionalnim organizacijama koje se bave ovim pitanjima, te je jedna od najvažnijih regionalnih organizacija u tom smislu.

Procjena stanja u Bosni i Hercegovini u
ispunjavanju političkih kriterijuma pri
sticanju statusa kandidata za ulazak u EU

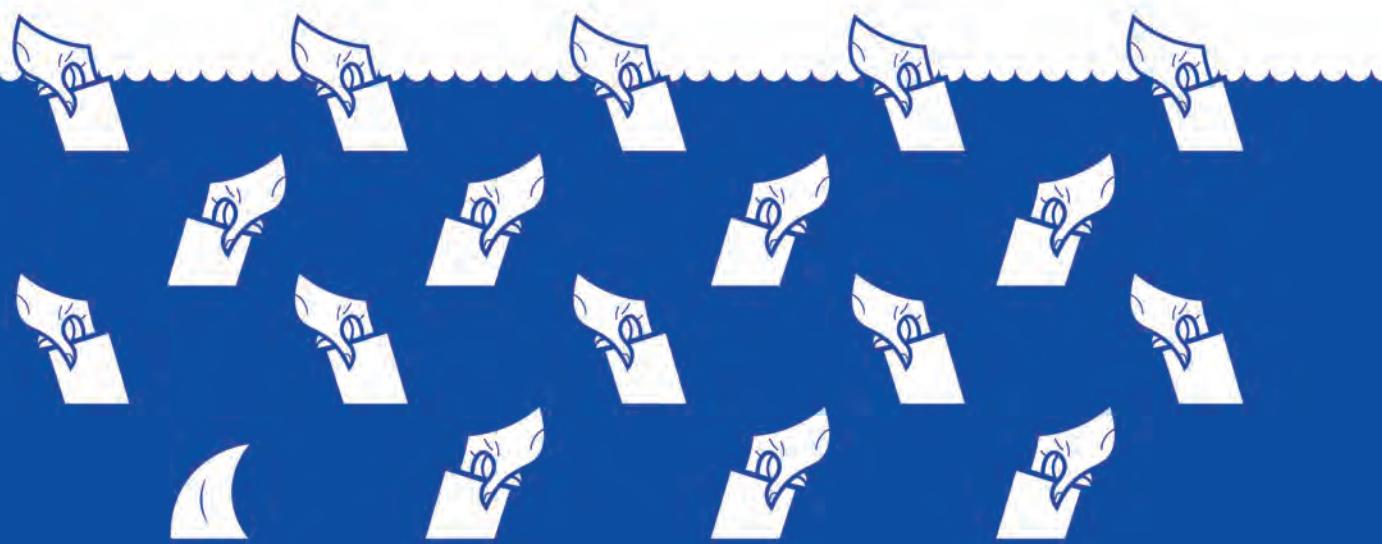
PRVI DIO:

**LEGITIMITET I INTEGRITET IZBORA –
NEOPHODAN KORAK KA EVROPSKIM
VRIJEDNOSTIMA**

Autori/ke: Tijana Cvjetićanin, Darko
Brkan, Edis Fočo

Istraživač: Edis Fočo

Ilustracije i prijelom: Dejan Batrićević

Zašto Ne

Džemala Bijedića, 71 000 SARAJEVO, BIH,
+387 33 618 461 info@zastone.ba ~
www.zastone.ba